

28 MART 2004 YEREL YÖNETİMLER SEÇİMLERİ

Erol TUNCER*

Yerel yönetim seçimlerinde, bilindiği gibi, il özel idareleri ve belediyeler ile köy ve mahalle muhtarlıklarının yürütme ve karar organları seçilmektedir. Bu yazıda, 28 Mart 2004 tarihinde yapılmış olan il genel meclisleri ile belediye başkan ve meclisleri üyelerinin seçim sonuçları ele alınmaktadır. Muhtarlık seçimleri çalışmanın dışında tutulmuştur. Bu seçimlerle ilgili olarak, şu hususlar ele alınmıştır: *Uygulanan seçim sistemleri, seçilecek il genel meclisi üye sayısı ile belediye başkanı ve meclisi üye sayıları, seçime katılan siyasi partiler, siyasi partilerin elde ettikleri oy oranları ile kazandıkları temsilci sayıları.* Yazının sonunda 2004 seçimlerine ilişkin bir genel değerlendirme bölümüne yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: 2004 Yerel Yönetim Seçimleri, yerel yönetimler, seçim, belediye, il genel meclisi.

Kamu yönetimi, bilindiği gibi, merkezi yönetim ve yerel yönetimlerden oluşmaktadır. Merkezi yönetim Anayasanın 126'ncı, yerel yönetimler ise 127'nci maddesinde tanımlanmaktadır. Anayasanın, mahalli idareler başlıklı, 127'nci maddesinin 1'inci fıkrasına göre; "Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir." Aynı maddenin 2'nci fıkrasında da "Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkilerinin yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenleneceği" belirtilmektedir. Anayasada bu suretle tanımlanmış olan yerel yönetimler, "İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Köy İdareleri"nden oluşmaktadır.

- İl Özel İdaresinin karar organı *İl Genel Meclisi*, yürütme organı ise *Vali*'dir. İl Genel Meclisleri seçimle, Valiler atama ile göreve gelmektedir.
- Belediyelerin karar organı *Belediye Meclisi*, yürütme organı ise *Belediye Başkanı*'dır. Her iki organ da seçimle belirlenmektedir.

* TESAV (Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı) Başkanı. Bu çalışmada yer alan sayısal bilgiler için "Tuncer, Erol, *Seçim 2004 – 28 Mart 2004 İl Genel Meclisi ve Belediye Seçimleri Sayısı ve Siyasal Değerlendirme*, TESAV yayınları, Ankara 2004" adlı kitaptan yararlanılmıştır.

- Köy İdaresinin karar organı *Köy İhtiyar Meclisi*, yürütme organı *Köy Muhtarı*'dır. Gerek *Köy İhtiyar Meclisleri* gerekse *Muhtarlar* seçimle iş başına gelmektedir.
- Yerel seçimlerde *Mahalle Muhtarlıkları* ve *Mahalle İhtiyar Heyeti* seçimleri için de oy kullanılmaktadır.

Bu çalışmamızda yalnızca il genel meclisi ile belediye başkanı ve belediye meclisi üyeleri seçimleri ele alınacaktır.

Seçim Süreleri

1980 yılına kadar yerel yönetim seçimlerinin 4 yılda bir yapılması hususu kanunlarla belirlenmiştir. Ne var ki, 1946-1977 yılları arasındaki seçimler, her zaman 4 yıllık aralarla yapılamamıştır (1946, 1950, 1955, 1963, 1968, 1973 ve 1977). Söz konusu seçim süreleri, 1980 sonrasında 5 yıla çıkarılmıştır. Bu husus, 1982 Anayasasının 127'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında yer almaktadır. Yerel yönetimler seçimleriyle ilgili hususlar, 18 Ocak 1984 tarih ve 2972 sayılı *Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun*'da belirtilmektedir.¹ Söz konusu kanunun, *Amaç ve Kapsam* başlıklı 1'inci maddesi şöyledir:

“Bu Kanun mahalli idareler organlarının seçimlerine ilişkin esas ve usulleri düzenler. Bu amaçla:

- a) İl genel meclisi üyelerinin,*
- b) Belediye başkanı ve belediye meclisi üyelerinin,*
- c) Köy ve mahalle muhtarları ile ihtiyar meclisi ve ihtiyar heyeti üyelerinin,*

seçim sistemi, usul, dönem ve zamanlarına ait esaslarla seçim çevrelerine, aday olabilmek ve seçilmek için hükümleri kapsar.”

İl Genel Meclisleri Üye Sayıları

2972 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinde, *“il genel meclisi üyeleri seçimi için her ilçenin bir seçim çevresi”* olduğu hükme bağlanmıştır. Aynı Kanunun 5'inci maddesine göre de, seçilecek üye sayısı, *“Her ilçe için en az 2 üye olmak üzere”*, ilçelerin nüfusuna göre belirlenmektedir. 2004 yerel seçimlerinde ülke düzeyinde 3.208 il genel meclisi üyesi seçilmiştir. İl genel meclisi üye sayısının en çok olduğu il İstanbul, en az olduğu il ise Bayburt'tur. [*İl Genel Meclisi üyesi en çok olan 11 il:*

¹ Kanun, 18 Ocak 1984 günlü ve 18285 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

İstanbul (225), İzmir (123), Ankara (115), Konya (112), Bursa (76), Balıkesir (63), Manisa (63), Antalya (62) Ordu (59), Erzurum (58), Trabzon (58). *İl Genel Meclisi üyesi en az olan 11 il:* Bayburt, (8), Kilis (11), Bartın (12), Iğdır (12), Ardahan (14), Hakkari (15), Yalova (15), Gümüşhane (16), Karabük (17), Karaman (17), Tunceli (17).]

Belediye Sayıları

2972 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesine göre; *"Belediye başkanı ve belediye meclisi üyeleri seçimi için, her belde bir seçim çevresidir."* 2004 Yerel Seçimlerinin başlangıç tarihi olan 1 Ocak 2004 tarihinde ülkedeki belediye sayısı 3.225'tir. Bu belediyelerin statülerine göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Statülerine Göre Belediye Sayıları (1 Ocak 2004 itibarıyla)

Statü	Sayı	Oran (%)
Büyükşehir Belediyesi	16	0,5
Büyükşehir İlçe Belediyesi	58	1,8
Büyükşehir Alt Kademe Belediyesi	31	1,0
İl Merkezi Belediyesi	65	2,0
İlçe Belediyesi	792	24,5
Belde Belediyesi	2.263	70,2
T o p l a m	3.225	100,00

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.

Belediye Meclisi Üye Sayıları

Belediye meclisi üye sayıları, belediyelerin nüfuslarına göre, 9 ila 55 arasında değişmektedir. 2004 seçimlerinde, büyükşehirler dışındaki 3.209 belediyede toplam 34.537 belediye meclisi üyesinin seçilmesi öngörülmüştür. Büyükşehir belediyeleri için ayrıca belediye meclisi üyeliği seçimi yapılmamaktadır. 2972 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesinin (a) bendine göre, *"Büyükşehir belediye meclisleri, belediye hudutları içinde kalan ilçe seçim çevreleri için tespit edilen belediye meclisleri üye sayısının her ilçe için beşte biri alınmak suretiyle bulunacak toplam sayı kadar üyeden teşekkül etmektedir."*

Uygulanan Seçim Sistemleri

2972 sayılı Kanun'un 2'nci maddesine göre, belediye başkanlığı seçimleri *çoğunluk sistemine* göre yapılmaktadır. İl genel meclisi ve

belediye meclisi üyeliklerinin seçimlerinde ise “*Onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil istemi*” uygulanmaktadır. Söz konusu sistem, 2972 sayılı Kanun’un 23’üncü maddesinde şöyle açıklanmaktadır:

“Bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oy toplamının onda birine tekabül eden sayı, bütün partilerin ve bağımsız adayların aldıkları oy sayısından ayrı ayrı çıkarılmakta, bu çıkarmadan sonra geriye oyu kalmayan siyasi partiler ve bağımsız adaylar üye tahsisinde hesaba katılmamaktadır. Meclis üyelikleri; yapılan çıkarmadan sonra geriye oyu kalan siyasi partiler ve bağımsızlar arasında, d’Hondt esaslarına göre, paylaşılmaktadır.”

Belediye meclisi üyelerinin seçiminde kontenjan adaylığı uygulamasına yer verilmiştir. 2972 sayılı Kanun’un 10’uncu ve 23’üncü maddelerine göre “*Siyasi partiler, belediye meclislerinde, üye sayısına bağlı olarak, 1 ila 6 adet kontenjan adayı göstermekte ve bir seçim çevresinde geçerli oyların en çoğunu almış olan siyasi partinin kontenjan adayları, belediye meclis üyeliğini kazanmış olmaktadır.*”

SEÇİM DÖNEMİNDE SİYASİ PARTİLER

Seçimlerin başlangıç tarihi olan 1 Ocak 2004’te siyasal yaşamda bulunan parti sayısı 46’dır. Bu sayı seçimlerin yapıldığı 28 Mart 2004 tarihinde 48’e çıkmıştır.

Seçimlere Katılma Hakkını Elde Eden Siyasi Partiler

Seçime katılma hakkını elde eden siyasi parti sayısı Yüksek Seçim Kurulunca 22 olarak belirlenmiş, ancak bu partilerden DEHAP ve ÖTP, daha sonra Yüksek Seçim Kuruluna başvurarak seçimlerden çekildiklerini açıklamış; seçime 20 siyasi parti katılmıştır. Seçime katılma hakkını elde eden siyasi partiler ile seçime katılan partiler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Seçime Katılma Hakkını Elde Eden / Seçime Katılan Siyasi Partiler

AKP (*)	Adalet ve Kalkınma Partisi	GP	Genç Parti
ANAP	Anavatan Partisi	İP	İşçi Partisi
ATP	Aydınlık Türkiye Partisi	LDP	Liberal Demokrat Parti
BTP	Bağımsız Türkiye Partisi	MP	Millet Partisi
BBP	Büyük Birlik Partisi	MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
CHP (*)	Cumhuriyet Halk Partisi	ÖTP (**)	Özgür Toplum Partisi
DP	Demokrat Parti	ÖDP	Özgürlük ve Dayanışma Partisi
DEHAP (**)	Demokratik Halk Partisi	SP	Saadet Partisi
DSP	Demokratik Sol Parti	SHP	Sosyal Demokrat Halk Partisi
DYP (*)	Doğru Yol Partisi	TKP	Türkiye Komünist Partisi
EMEP	Emeğin Partisi	YTP	Yeni Türkiye Partisi

Kaynak:

- (1) 29 Aralık 2003 günlü ve 1312 No'lu YSK Kararı (31 Aralık 2003 günlü ve 25333 sayılı Resmi Gazete).
 - (2) 2 Ocak 2004 günlü ve 1 No'lu YSK Kararı (4 Ocak 2004 günlü ve 25336 sayılı Resmi Gazete).
- (*) Seçim döneminde TBMM'de temsil edilen partiler.
(**) Seçime katılma hakkını elde eden bu iki parti, 2004 yerel seçimlerine katılmamıştır.

Seçimde İşbirliği Yapan Siyasi Partiler

2004 seçiminde bazı partiler arasında seçim işbirliği gerçekleştirilmiştir. Seçime katılma hakkını elde eden partilerden SHP ile DEHAP, ÖDP, ÖTP ve EMEP işbirliği yapma kararını almış, ancak DEHAP ve ÖTP seçime katılmaktan vazgeçtikleri için söz konusu 6 partiden yalnızca 3'ü (SHP, ÖDP, EMEP) seçimlere katılmıştır. Seçime katılma hakkı olmayan Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP) de bu işbirliği içinde yer almıştır. “*Demokratik Güçbirliği*” adı altında bir araya gelen bu partiler, ‘*İl Genel Meclisi seçimlerinde tek liste oluşturulması, Belediye Seçimlerinde ise alan boşaltması*’ usulünün uygulanması konusunda görüş birliğine varmışlardır.

İL GENEL MECLİSİ SEÇİMİ SONUÇLARI

20 siyasi partinin ve bağımsızların katıldığı seçimlerde, ülke düzeyindeki 3.208 il genel meclisi üyeliği, seçime katılan partilerden 12'si ile bağımsızlar arasında paylaşılmış, 8 parti hiçbir ilde il genel meclisi üyesi çıkaramamıştır. Seçimlerde AKP % 40 düzeyini aşarken CHP % 20 düzeyinin altında kalmıştır. MHP çok küçük farkla da olsa % 10

ülke barajının üzerine çıkmış, DYP ise yine çok küçük bir farkla, ülke barajı sınırının altında kalmıştır. SHP'nin (*Demokratik Güçbirliği*) oy oranı ise % 5,15 olmuştur. 28 Mart 2004 seçimlerinde siyasi partilerin aldıkları oylar ve oy oranları, Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: İl Genel Meclisi Seçimi Sonuçları

Oy Oranı (%)		Oy Oranı (%)		Oy Oranı (%)	
AKP	41,67	ANAP	2,50	YTP	0,25
CHP	18,23	DSP	2,12	EMEP	0,06
MHP	10,45	BBP	1,16	ÖDP	0,04
DYP	9,97	BAĞIMSIZ	0,73	MP	0,03
SHP	5,15	BTP	0,48	DP	0,02
SP	4,02	TKP	0,26	ATP	0,01
GP	2,60	İP	0,25	LDP	0,00
				T o p l a m	100,00

Kaynak: 11 Mayıs 2004 günlü ve 2002 sayılı YSK Kararı (12 Mayıs 2004 günlü ve 25460 sayılı Resmi Gazete).

İl Genel Meclisi Üyeliklerinin Siyasi Partilere Dağılımı

Oyların % 41,67'sini alan AKP, il genel meclisi üyeliklerinin % 70,95'ini kazanmıştır. İkinci sıradaki CHP ise il genel meclisi üyeliklerinin ancak % 12,22'sini alabilmiştir. Üyeliklerin % 14,43'ünü MHP, DYP ve SHP kazanmış, % 2,40'ını ise diğer 7 siyasi parti ile bağımsızlar paylaşmıştır. AKP bütün illerde il genel meclisi üyesi çıkarmış, CHP ise illerin ancak dörtte üçüne yakın bir bölümünde (58 il) üye çıkarabilmiştir. MHP 49, DYP 53, SHP ise 20 ilde üyelik kazanmıştır. İl genel meclisi üyeliklerinin siyasi partilere dağılımı, Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: İl Genel Meclisi Üyeliklerinin Siyasi Partilere Dağılımı

	Üye Çıkarılan İl Sayısı	Üye Sayısı	Temsil Oranı (%)		Üye Çıkarılan İl Sayısı	Üye Sayısı	Temsil Oranı (%)
AKP	81	2.276	70,95	DSP	6	9	0,28
CHP	58	392	12,22	BAĞIMSIZ	9	9	0,28
MHP	49	178	5,55	BBP	3	7	0,22
DYP	53	156	4,86	GP	4	4	0,13
SHP	20	129	4,02	DP	1	2	0,06
ANAP	20	26	0,81	EMEP	1	1	0,03
SP	11	19	0,59	Toplam		3.208	100,00

Kaynak: 11 Mayıs 2004 günlü ve 2002 sayılı YSK Kararı (12 Mayıs 2004 günlü ve 25460 sayılı Resmi Gazete).

İllerde Birinci Sırayı Alan Siyasi Partiler

AKP illerin yaklaşık % 90'ında (71 ilde) birinci sırayı almıştır. Diğer 10 ildeki birinci sıralar ise SHP, CHP ve MHP arasında paylaşılmıştır. SHP Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki 6 ilde (Batman, Diyarbakır, Hakkari, Iğdır, Mardin, Şırnak); CHP Ege, Trakya ve Doğu Anadolu'daki 3 ilde (İzmir, Kırklareli, Tunceli); MHP ise 1 ilde (Mersin) 1'inci sırayı almıştır.

Bölgelerde Birinci Sırayı Alan Siyasi Partiler²

AKP, bütün bölgelerde 1'inci sıraları alırken, CHP 8 Bölgede, SHP ise 2 Bölgede (Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da) 2'nci sıraları almıştır.

- AKP'nin bölgesel ortalamaları % 27,65 (Trakya) ile % 48,01 (Orta Anadolu) arasında değişmektedir. Parti Trakya, Ege ve

² TESAV Vakfının çalışmalarında Türkiye'deki klasik coğrafi bölgeler ayırımına göre bazı değişiklikler yapılmış, bölgelerin içerdiği illerin belirlenmesinde, oy kullanma eğilimindeki özellikler dikkate alınmıştır. Bu bağlamda; İstanbul ili, seçmen sayısının büyüklüğü ve ilin kendisine özgü toplumsal, ekonomik, siyasal koşulları nedeniyle başlı başına bir bölge olarak kabul edilmiş, Trakya ayrı bir bölge olarak ele alınmıştır. Karadeniz, Ege ve Akdeniz bölgelerindeki kıyı şeritleri ile iç kısımlar birbirinden ayrılmıştır: Karadeniz Bölgesi'nin iç kesiminde bulunan Çorum, Amasya, Tokat illeri Orta Anadolu Bölgesine katılmış; Ege Bölgesi'nin iç kesiminde yer alan Denizli, Afyon, Kütahya, Uşak ile Akdeniz Bölgesi'nin iç kesimindeki Isparta ve Burdur illeri, İçbatı Anadolu Bölgesi olarak tanımlanmış; Akdeniz Bölgesi'nin iç kesiminde yer alan Kahramanmaraş ili ise Güneydoğu Anadolu Bölgesine dahil edilmiştir.

Akdeniz’de diğer bölgelerdekinden daha düşük düzeyde oy almıştır.

- CHP’nin bölge ortalamaları ise % 8,78 (*Doğu Anadolu*) ile % 28,07 (*Ege*) oranları arasında değişmektedir. Ege, Trakya, Akdeniz Bölgelerinde ve İstanbul’da % 20-30 arasında oy alan CHP’nin diğer bölgelerdeki oy oranları % 8,78 ile % 16,65 arasında değişmektedir.
- SHP en yüksek oy ortalamalarını Güneydoğu ve Doğu Anadolu’da gerçekleştirmiştir. Parti diğer bölgelerde bir varlık gösterememiş, oy oranları % 0,45 ile % 5,83 arasında kalmıştır.

2004 seçimlerinde siyasi partilerin coğrafi bölgelerdeki ortalama oy oranları, 5 no’lu Tablo’da gösterilmiştir.

Tablo 5: Siyasi Partilerin Bölgelerdeki Oy Oranları

Bölgeler	Oy Oranı (%)				
	AKP	CHP	MHP	DYP	SHP
İstanbul	42,44	25,79	5,37	4,27	4,93
Trakya	27,65	26,39	8,90	16,43	0,92
Marmara	44,06	16,65	9,11	11,97	1,74
Ege	34,23	28,07	8,83	12,56	3,46
İçbatı Anadolu	45,86	15,32	14,06	14,25	0,45
Akdeniz	34,41	21,03	17,31	10,85	5,83
Karadeniz	45,94	14,02	11,02	12,06	1,14
Orta Anadolu	48,01	14,60	13,94	7,61	3,06
Doğu Anadolu	38,93	8,78	9,88	10,37	13,13
Güneydoğu Anadolu	38,89	11,47	4,83	11,57	18,50
Ülke Geneli	41,67	18,23	10,45	9,97	5,15

Kaynak: Tuncer, s. 79.

BELEDİYE BAŞKANLIĞI SEÇİMİ SONUÇLARI

Büyükşehir belediye seçimlerinde yalnızca başkan seçimi yapılmakta; büyükşehir dışında kalan belediyelerin seçimlerinde ise belediye başkanları ve belediye meclisi üyelerinin belirlenmesi için oy kullanılmaktadır. Bu seçimlerde 16 büyükşehir belediyesi ile 3.209 büyükşehir ilçe ve büyükşehir alt kademesi ve il, ilçe ve belde belediye başkanlarının seçimi için oy kullanılmıştır.

Ülke düzeyinde 3.209 belediye için seçim yapılmış, ancak 3 ilçe ve 12 beldede yapılan başkanlık seçimleri ile 1 ilçe ve 4 beldede yapılan belediye meclisi üyeliği seçimleri, itiraz üzerine iptal edilmiştir. Bir beldede ise hem başkanlık hem de belediye meclisi üyeliği seçimlerine yapılan itiraz sonuçlanmadığı için bu beldenin sonuçları, Yüksek Seçim Kurulunun kesin sonuçları açıklayan tebliğinde yer almamıştır. O nedenle belediye seçimlerine ilişkin sonuçlar, 3.193 belediye başkanlığı ile 3.203 belediyedeki meclis üyelikleri seçimini kapsamaktadır.

Siyasi Partilerin Belediye Seçimine Katıldıkları Seçim Çevreleri

Siyasi partilerin hiçbirisi seçim çevrelerinin tümünde belediye başkanı aday göstermemiştir. Aday gösterilemeyen belediye sayısı CHP’de 1.174, DYP’de 972, MHP’de ise 792’dir. AKP sadece 24 seçim çevresinde aday göstermemiştir. Siyasi partilerin aday gösterdikleri / göstermedikleri seçim çevrelerinin sayısı, Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6: Siyasi Partilerin Belediye Seçimine Katıldıkları / Katılmadıkları Seçim Çevreleri

		Büyükşehir Belediye Başkanlığı	İl Belediye Başkanlığı	İlçe Belediye Başkanlığı	Belde Belediye Başkanlığı
AKP	Katıldığı	16	62	847	2.276
	Katılmadığı	-	3	3	18
CHP	Katıldığı	15	65	697	1.274
	Katılmadığı	1	-	153	1.020
MHP	Katıldığı	16	65	731	1.621
	Katılmadığı	-	-	119	673
DYP	Katıldığı	16	63	699	1.475
	Katılmadığı	-	2	151	819
SHP (*)	Katıldığı	12 ⁽¹⁾	32 ⁽²⁾	212 ⁽³⁾	213 ⁽⁴⁾
	Katılmadığı	4	33	638	2.081

Kaynak: Tuncer, s. 120.

(*) Tabloda yalnızca SHP’nin aday gösterdiği seçim çevreleri sayısı gösterilmiştir.

Demokratik Güçbirliği içinde yer alan diğer partilerden;

(1) EMEP, 2 büyükşehir belediyesinde seçime katılmıştır.

(2) EMEP, 2 İl Merkezi belediyesi, ÖDP 6 İl Merkezi belediyesinde seçime katılmıştır.

(3) EMEP, 8 İlçede, ÖDP 12 İlçede belediye seçimine katılmıştır.

(4) EMEP ve ÖDP’nin seçime katıldığı / katılmadığı belde sayısı hakkında bilgi edinilememiştir.

Büyükşehir Belediye Başkanlık Seçimi Sonuçları

Büyükşehir belediye başkanlığı seçimlerine katılan 20 siyasi partiden 16'sı belediye başkanı çıkaramamış, başkanlıklar 4 siyasi parti (*AKP, CHP, SHP ve DSP*) arasında paylaşılmıştır. Başkanlıkların 12'si AKP, 2'si CHP, 1'i SHP, 1'i de DSP tarafından kazanılmıştır.³ Kazanılan başkanlık sayısı açısından AKP'nin ezici üstünlüğü vardır. Oyların % 46,07'sini alan AKP, başkanlıkların % 75'ini elde etmiştir.

Ülke düzeyindeki oy oranları % 5 düzeyinde kalan DYP ve MHP büyükşehir belediye başkanlığı kazanamamış, buna karşılık % 2,26 oranında oy alan DSP bir başkanlık kazanmıştır.⁴

Ülkedeki 16 büyükşehir belediye başkanlığı için yapılan seçimlerde, siyasi partilerin ülke düzeyindeki oy oranları ile başkanlıkları paylaşan 4 siyasi partinin kazandığı başkanlık sayıları Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7: Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçimi Sonuçları

Parti Adı	Oy Oranı (%)	Başkanlık Sayısı	Parti Adı	Oy Oranı (%)	Başkanlık Sayısı
AKP	46,07	12	İP	0,18	-
CHP	24,46	2	TKP	0,17	-
SHP	7,35	1	BAĞ.	0,16	-
DYP	5,40	-	ATP	0,11	-
MHP	5,11	-	YTP	0,10	-
SP	4,04	-	MP	0,06	-
GP	3,03	-	EMEP	0,01	-
DSP	2,26	1	DP	0,00	-
ANAP	0,78	-	LDP	0,00	-
BBP	0,44	-	ÖDP	0,00	-
BTP	0,27	-	Toplam	100,00	16

Kaynak: 11 Mayıs 2004 günlü ve 2002 sayılı YSK Kararı (12 Mayıs 2004 günlü ve 25460 sayılı Resmi Gazete).

³ AKP: Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmit, Kayseri, Konya, Sakarya, Samsun. CHP: İzmir, Mersin SHP: Diyarbakır DSP: Eskişehir.

⁴ CHP'nin katılmadığı Eskişehir büyükşehir belediyesi seçimini, CHP'li seçmenlerin de desteğiyle DSP kazanmıştır.

AKP, CHP ve SHP'nin büyükşehirdeki oy oranları, il genel meclisi seçimlerindeki oy oranlarından, sırasıyla, 4,40 - 6,23 - 2,20 puan yüksektir. MHP ile DYP'nin il genel meclisi seçimlerindeki oy oranları ise büyükşehirlerde yarıya inmiştir.

Büyükşehirler Dışındaki Belediye Başkanlık Seçimi Sonuçları

Belediye başkanlıkları, 14 siyasi parti ve bağımsızlar arasında paylaşılmış, belediye başkanlıklarının % 54,81'i AKP tarafından kazanılmıştır. Kazanılan belediye başkanlık sayıları açısından ilk 4 sırayı AKP, CHP, DYP ve MHP almıştır. ANAP 5'inci, SHP ve SP ise 6'ncı ve 7'inci sıralarda yer almıştır. Siyasi partilerin kazandıkları Belediye başkanlığı sayıları, Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Büyükşehirler Dışındaki Belediye Başkanlık Seçimi Sonuçları

	Oy Oranı (%)	Başkanlık Sayısı	Temsil Oranı (%)		Oy Oranı (%)	Başkanlık Sayısı	Temsil Oranı (%)
AKP	40,19	1.750	54,81	DSP	1,95	30	0,94
CHP	20,72	467	14,63	BAĞ.	1,04	52	1,63
MHP	10,14	247	7,74	BBP	0,62	10	0,31
DYP	9,42	388	12,15	BTP	0,32	1	0,03
SP	4,77	63	1,97	YTP	0,22	5	0,16
SHP	4,69	64	2,00	ÖDP	0,10	2	0,06
ANAP	2,96	100	3,13	DP	0,02	1	0,03
GP	2,42	13	0,41	T o p l a m	100,00	3.193 (*)	100,00

Kaynak: 11 Mayıs 2004 günlü ve 2002 sayılı YSK Kararı (12 Mayıs 2004 günlü ve 25460 sayılı Resmi Gazete).

(*) Seçim yapılan 3.209 belediyeden, seçim sonuçları kesinleşmiş olan 3.193 belediye seçiminin sonuçlarını içermektedir.

AKP, CHP, MHP, DYP ve SHP'nin belediye seçimlerindeki oy oranları, il genel meclisi seçimlerindeki oy oranlarına yakındır.

Siyasi Partilerin İlçelerdeki Durumu

AKP 4 ilin (*Artvin, Kilis, Muş, Şırnak*) hiçbir ilçesinde belediye başkanı çıkaramamıştır. Buna karşılık SHP 71, MHP 42, DYP 31, CHP ise 28 ilde yer alan ilçelerin hiçbirinde belediye başkanlığı kazanamamıştır. CHP'nin hiçbir ilçesinde belediye başkanı çıkaramadığı 28 ilin 12'si Doğu ve Güneydoğu Anadolu, 9'u Orta Anadolu ve İçbatı Anadolu, 5'i Karadeniz, 2'si de Marmara Bölgelerinde yer almaktadır.

SHP'nin yalnızca 10 ilde ilçe belediye başkanlığı vardır. Bu illerden 9'u Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yer almaktadır. Diğer 1 il ise Ege Bölgesinde yer almaktadır (*İzmir-Dikili*).

Siyasi Partilerin Kazandığı Belediye Başkanlıkları

14 siyasi parti ile bağımsızların kazandığı belediye başkanlıklarının, belediyelerin statülerine göre dağılımı Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 9: Siyasi Partilerin Kazandıkları Belediye Başkanlıklarının, Statülerine Göre Dağılımı

	B.Şehir Belediyesi	B.Şehir İlçe	B.Şehir Alt Kademe	İl Merkezi	İlçe	Belde	Toplam
AKP	12	43	20	46	425	1.216	1.762
CHP	2	14	4	6	111	332	469
SHP	1	-	3	4	28	29	65
DSP	1	-	-	2	5	23	31
MHP	-	-	2	4	70	171	247
DYP	-	-	2	1	87	298	388
BGZ	-	-	-	1	17	34	52
SP	-	-	-	1	12	50	63
ANAP	-	1	-	-	26	73	100
GP	-	-	-	-	3	10	13
BBP	-	-	-	-	3	7	10
ÖDP	-	-	-	-	1	1	2
DP	-	-	-	-	1	-	1
YTP	-	-	-	-	-	5	5
BTP	-	-	-	-	-	1	1
Toplam	16	58	31	65	789	2.250	3.209 (*)

Kaynak: 11 Mayıs 2004 günlü ve 2002 sayılı YSK Kararı (12 Mayıs 2004 günlü ve 25460 sayılı Resmî Gazete).

(*) 3 İlçe ve 12 Beldede başkanlık seçimi YSK tarafından iptal edilmiş, 1 Beldede itirazlar incelenmekte olduğu için toplama dahil edilmemiştir.

Belediye Meclisi Üyeliği Seçim Sonuçları

Ülke düzeyindeki 3.209 belediyede toplam 34.537 belediye meclisi üyesi bulunmaktadır. 28 Mart 2004 yerel seçimlerinde, 1 ilçe ve 4 beldede yapılmış olan belediye meclisi üyeliği seçimleri, yapılan itiraz üzerine iptal edilmiş, 1 beldedeki seçim sonuçları da incelemeye

alınmıştır. Söz konusu 6 belediye'deki meclis üyeleri seçimi, sonuçlara dahil edilmemiştir. Böylece, ülke düzeyinde seçim sonuçları kesinleşen 3.203 seçim çevresinde (*belediyede*) 34.477 belediye meclisi üyesi seçilmiştir. AKP'nin belediye meclislerindeki temsil oranı % 50 sınırına yaklaşmış, buna karşılık CHP'nin temsil oranı % 15 dolayında kalmıştır. Oy oranları % 10 dolayında olan partilerden DYP, MHP'den daha yüksek bir temsil oranına sahip olmuştur. Söz konusu belediye meclisi üyeliklerinin partilere dağılımı Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Belediye Meclisi Üyeliklerinin Siyasi Partilere Dağılımı

Parti Adı	Oy Oranı (%)	Belediye Meclisi Üye Sayısı	Temsil Oranı (%)	Parti Adı	Oy Oranı (%)	Belediye Meclisi Üye Sayısı	Temsil Oranı (%)
AKP	40,32	16.637	48,26	YTP	0,24	48	0,14
CHP	20,56	5.631	16,33	BAĞ.	0,17	17	0,05
MHP	10,46	3.401	9,86	İP	0,14	5	0,01
DYP	9,57	4.747	13,77	ÖDP	0,12	21	0,06
SHP	5,04	1.067	3,09	EMEP	0,12	13	0,04
SP	4,65	961	2,79	MP	0,05	3	0,01
ANAP	2,85	1.105	3,21	TKP	0,05	-	0,00
GP	2,54	183	0,53	ATP	0,03	-	0,00
DSP	2,03	385	1,12	DP	0,02	11	0,03
BBP	0,76	215	0,62	LDP	0,00	4	0,01
BTP	0,28	23	0,07	Toplam	100,00	34.477 (*)	100,00

Kaynak: 11 Mayıs 2004 günlü ve 2002 sayılı YSK Kararı (12 Mayıs 2004 günlü ve 25460 sayılı Resmi Gazete).

(*) 6 belediyede, itirazlar nedeniyle, kesin sonuçlar alınmadığı için 3.203 belediye'deki 34.477 meclis üyeliği seçimine ilişkin sonuçları içermektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Bu bölümde yapılan değerlendirmelerde, il genel meclisi seçimlerinde % 5 oranının üzerinde oy alan partilere yer verilmiştir.

Seçime Katılma Oranları

28 Mart 2004'te yapılan yerel yönetimler seçimlerinde, 1980 sonrasının en düşük katılma oranları gerçekleşmiştir. 1984-2004 yılları arasında yapılan seçimlere katılma oranları, Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 11: Yerel Yönetimler Seçimlerine Katılma Oranları (%)

	1984	1989	1994	1999	2004
İl Genel Meclisi	91,1	81,5	92,2	86,9	76,3
Büyükşehir Belediyeleri	85,4	72,5	89,3	84,1	70,6
Belediyeler	85,6	78,0	90,5	85,2	73,3
Belediye Meclisi Üyeliği	85,6	78,0	90,3	84,9	73,3

Kaynak: Tuncer, s. 154.

Siyasi Partilerin Büyükşehirlerdeki Oy Oranları

AKP, CHP ve SHP'nin büyükşehir belediye seçimlerindeki oy oranları, diğer iki seçimdeki oy oranlarından yüksektir. MHP ve DYP'de ise durum tersine dönmüş, bu partilerin büyükşehirlerdeki oy oranları düşmüştür. Durum Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12: 2004 Yerel Yönetimler Seçimlerinde Siyasi Partilerin Oy Oranları (%)

	AKP	CHP	MHP	DYP	SHP
İl Genel Meclisi	41,7	18,2	10,5	10,0	5,2
Belediye Başkanlığı	40,2	20,7	10,1	9,4	4,7
Büyükşehir Belediye Bşk.	46,1	24,5	5,1	5,4	7,4

Birinci ve İkinci Sıradaki Partiler Arasındaki Farklar

Birinci ve ikinci sıradaki partiler arasında büyük güç farkları oluşmuş, AKP, en yakın izleyicisi olan CHP ile arayı büyük ölçüde açmıştır.

İl Genel Meclisi Seçimleri

Birinci ve ikinci sırayı alan partiler arasındaki farkların en büyüğü, görüldüğü gibi, 2004 seçimlerinde yaşanmış ve bu fark 23,5 puana ulaşmıştır. AKP'nin oy oranı, ikinci sıradaki CHP'nin oy oranının 2,3 katıdır. 1980 sonrasında yapılan il genel meclisi seçimlerinde birinci ve ikinci sıradaki partilerin oy oranları ile bu oranlar arasındaki farklar, Tablo 13'de görülmektedir.

Tablo 13: İl Genel Meclisi Seçimlerinde 1. ve 2. Sıradaki Partilerin Oy Oranları Arasındaki Farklar

	1. Sıra (%)		2. Sıra (%)		Fark (%)
1984	ANAP	41,5	SODEP	23,4	18,1
1989	SHP	28,7	DYP	25,1	3,6
1994	DYP	21,4	ANAP	21,0	0,4
1999	DSP	18,7	MHP	17,2	1,5
2004	AKP	41,7	CHP	18,2	23,5

Kaynak: Tuncer, s. 156.

Birinci ve ikinci partilerin temsil oranları arasındaki farkların en büyüğü, 2004 seçimlerinde yaşanmış, bu fark 58,7 puana ulaşmıştır. AKP'nin temsil oranı, 2'nci sıradaki CHP'nin temsil oranının yaklaşık 6 katıdır. 1980 sonrasında yapılan seçimlerde birinci ve ikinci sıradaki partilerin temsil oranları ile bu oranlar arasındaki farklar, Tablo 14'te görülmektedir.

Tablo 14: İl Genel Meclisi Seçimlerinde 1. ve 2. Sıradaki Partilerin Temsil Oranları Arasındaki Farklar

	1. Sıra (%)		2. Sıra (%)		Fark
1984	ANAP	61,6	SODEP	21,9	39,7
1989	SHP	33,3	DYP	32,7	0,6
1994	DYP	36,0	ANAP	24,7	11,3
1999	DSP	19,6	MHP	23,4	- 3,8 (*)
2004	AKP	70,9	CHP	12,2	58,7

Kaynak: Tuncer, s. 157.

(*) 2. sıradaki MHP'nin temsil oranı 1. sıradaki DSP'den yüksek olmuştur.

Belediye Başkanlığı Seçimleri

Belediye seçimlerinde de, 1'inci ve 2'inci sıradaki partiler arasındaki farkların en büyükleri 1984 ve 2004 seçimlerinde gerçekleşmiştir. 1984'te 18,4 puan olan fark, 2004 seçiminde 19,5'e çıkmıştır. 1'inci ve 2'nci sıradaki partilerin 1980 sonrası belediye başkanlığı seçimlerinde oy oranları ile bu oranlar arasındaki farklar, Tablo 15'te görülmektedir.

Tablo 15: Belediye Başkanlığı Seçimlerinde 1. ve 2. Sıradaki Partilerin Oy Oranları Farkı

	1. Sıra		2. Sıra		Fark (+ / -)
1984	ANAP	43,2	SODEP	24,8	18,4
1989	SHP	32,8	ANAP	23,7	9,1
1994	ANAP	22,8	DYP	19,0	3,8
1999	FP	18,4	ANAP	17,4	1,0
2004	AKP	40,2	CHP	20,7	19,5

Kaynak: Tuncer, s. 298 ila 302.

Birinci ve ikinci partilerin temsil oranları arasındaki farkların en büyüğü, görüldüğü gibi, 2004 seçimlerinde yaşanmış ve 42,6 puana ulaşmıştır. Buna en yakın fark, 1984 seçiminde 35,2 olarak gerçekleşmiştir. AKP'nin temsil oranı, ikinci sıradaki CHP'nin temsil oranının 4,5 katıdır. 1'inci ve 2'nci sıradaki partilerin 1980 sonrası belediye başkanlığı seçimlerinde temsil oranları ile bu oranlar arasındaki farklar, Tablo 16'da görülmektedir.

Tablo 16: Belediye Başkanlığı Seçimlerinde 1. ve 2. Sıradaki Partilerin Temsil Oranları Arasındaki Farklar

	1. Sıra		2. Sıra		Fark (+ / -)
1984	ANAP	51,9	SODEP	16,7	35,2
1989	SHP	33,0	ANAP	28,6	4,4
1994	ANAP	29,3	DYP	32,7	- 3,4
1999	FP	15,2	ANAP	24,4	- 9,2
2004	AKP	54,8	CHP	12,2	42,6

Kaynak: Tuncer, s. 157.

SONUÇ: AKP, TBMM'den Sonra Yerel Yönetimlere de Ağırlığını Koymuştur

AKP, kuruluşundan 14.5 ay sonra katıldığı 3 Kasım 2002 milletvekili genel seçimlerinde % 34,3 oranında oy alarak birinci parti konumuna gelmiş ve seçim sisteminin sağladığı avantajdan yararlanarak, TBMM'de yaklaşık üçte iki oranında temsil gücüne (363 milletvekilliği) kavuşmuştur. AKP, yine ilk kez katıldığı 2004 yerel yönetimler seçimleri sonucunda; il genel meclisi üyeliklerinin % 71'ini, büyükşehir belediye başkanlıklarının % 75'ini, il merkezi belediye başkanlıklarının % 80,2'sini, diğer belediye başkanlıklarının ise % 54,8'ini, elde

ederek TBMM'den sonra yerel yönetimlerde de çok önemli bir ağırlığa sahip olmuştur.⁵

AKP'nin 2004 seçimleri sonucunda yerel yönetimlerde elde ettiği bu güç, 2007 milletvekili genel seçimlerinde ulaşacağı başarıyı hazırlayan etkenlerin başında gelmiştir. 1960 sonrasında yapılan yerel seçimlerde iki parti, AKP'nin 2004'teki başarısına yakın sonuçlar elde etmiştir.

⁵ 1968'de AP il genel meclisi üyeliklerinin % 61,0'ını, belediye başkanlıklarının % 56,0'ını kazanmıştır (Tuncer, s. 295). 1984'te ANAP il genel meclisi üyeliklerinin % 61,6'sını, belediye başkanlıklarının % 51,9'unu kazanmıştır (Tuncer, s. 298).